

Gaba Gaba Hunyanggo

Khavn de la Cruz

NAGTIPON-TIPON ANG mga lumpo sa plasa para ipagdiwang ang ika-apatnapu't tatlong anibersaryo ng bomba. May kani-kanyang dalang pampagana, ulam, kakanin, panghimagas, alak. Lampas-tenga ang mga ngiti ng lahat, maliban kay Gorio, isang mamang kalbo pero balbas-sarado, kumpleto ang mga biyas, nakapaglalakad nang mabuti, nagmamanman.

Itinaya ni Hestas ang lahat ng naipon at nanakaw niyang kayamanan sa tandang na si Ultimum. Tagaktak ang pawis, animo'y pasmado ang buong katawan, parang adik na ilang araw nang hindi nakakabatak. Dumampi ang tari ng kalaban sa tiyan ni Ultimum bago ito gumanti ng isang bigwas: tumilapon ang ulo ng kalaban habang walang-humpay na sumirit ang dugo mula sa leeg nito.

Mahigit isang oras nang naghihintay si Miguel ng pampasaherong dyip sa kantong kumukurap-kurap ang ilaw sa poste, hindi makatiyak kung pundido na nga ba ito o bumubuwel lang. May magdaraang mag-syota, mahigpit ang hawak ng kamay ng babae sa lalaki. May paparating na kakarag-karag na dyip, walang pasahero, atubiling sasakay si Miguel.

Namamalimos ang pamilya ng Ita sa tanghaling tapat, hindi inda ang apoy ng init na tumutusta sa mga yerong bubong. Bente-singko sentimos, singkuwenta sentimos, baryang pampalipas-gutom. Pinapaalis sila ng guwardiya ng bangko, Baka

masagasaan po kayo!—tinutukoy ang sariling batuta na bubunggo sa kanilang bungo 'pag hindi tumigil sa pagharang sa daan. Sa gutom na utak ni Tong, ang pinakabata sa mga Ita, mga naglalakad na piniritong manok, inihaw na baboy, sariwang prutas ang lahat ng nakakasalubong niya. Nagkikiskisan ang mga ipin niya, pinapahasa para sa takdang panahon na may maisusubo ang tuyot niyang bibig.

Sumasayaw ang pulis-trapiko, tugtugang umaatikabo sa pagitan ng niluluga niyang tenga sa saliw ng busina, gulong, tambutso. Hindi napansin ni Reeves na said na ang brake fluid ng bagong paligo niyang sedan. Nagmamadali pa naman siya. Gusto niya nang barurutin si Yna sa puwet habang nakatuwad parang asong ulol. Bad trip, naabutan pa ng pula. Apak sa prenong ayaw kumagat, hindi makuha sa diin, sa padyak. Patuloy sa pag-indak ang pulis, nakikipagsayaw sa bumper ni Reeves.

Tiyanak! tama ang hinala ng hilot nang una pa lang niyang nakita ang maamong mukha ni Stella. Negritong balbon na dalawa ang ulo, matatalim ang kuko sa tig-anim na daliri sa kamay at paa, pusod na hindi maputol-putol. Tunay na kinabahan si Stella sa naulinigan niyang bulong-bulungan ng mga kasambahay na binalaan ng hilot. Lumipat na kayo habang maaga pa. O siya ang palayasin n'yo.

Pangatlong araw na ng ulan, ayaw pa ring huminto. Baha na sa buong first floor. Buti na lang, dalawa ang palapag ng nilipatan nilang apartment. Pero malas pa rin. Hindi kailanman nakaranas bahain si Teban. Ayaw na ayaw niya ng ulan. Noong bata siya, muntik na siyang malunod sa bathtub dahil nakaligtaan ng yaya na may katelebabad na phonepal.

Nawawala ang pitaka ni Koronel. Ang alam niya, nasa balsa lang ito ng Levi's 501 niyang maong. Subalit wala roon ang wallet niya. Tiningnan niya na rin sa shorts niyang nakasabit sa pinto, sa drawer, sa sulok ng kama, wala. Buti na lang, wala itong lamang pera. Hasel nga lang kumuha ng bagong lisensiya. Pero paano ang kaisa-isang litrato na magkasama sila ng kanyang yumaong anak?

Namamaga pa rin ang balikat ni Lawin. Lalo lang yatang pinalala ng babaeng masahistang malaki pa ang katawan kaysa sa kanya. Nanaginip siya tungkol sa tulya kagabi. Pagkagising niya, kagat-kagat niya ang unan. Unat-unat, pakiramdam niya'y malapit nang gumuho ang mga buto niya. Tama ang suspetsa niya.

Nagmamadali siyang makarating kay Aling Insiang. Hindi niya maalala ang eksaktong tirahan nito, pero sinundan niya lang ang sarili niyang paa, 'ika nga. Bukas ang pinto. Dumeretso si Alchimedes sa upuang nag-aabang sa kanya. Masama ang tingin sa kanya ng pusang batik-batik ni Aling Insiang.

Isang araw, may buto na lang na bitbit-bitbit si Brownie. Parang buto ng baka. Binabantayan ni Brownie ang buto na para bang sagradong buhay ito ng mga anito. Huwag kang magkamaling kunin ito, o magkunwari man lang, kung ayaw mong

mabawasan ng daliri. Hindi pala buhay ng anito, kundi anak, parang anak ni Brownie ang buto, para bang iniluwal niya mula sa sinapupunan ang buto. Araw-araw, tinuturuan niya itong tumahol.

Bagsak na naman, usal ni Kaldo sa sarili, habang naglalakad pauwi. Gugulpihin na naman ako ni Papa, mumurahin na naman ako ni Mama, parang sirang plaka ang buhay ko, sira na, hindi pa uso. Kung puwede ko lang ipamigay ang sarili ko. Ang tanong, sino ang tatanggap? Marami. Mga bakla sa tapat. Mga nagbebenta ng laman-loob sa palengke ng tao. Mga nagpupuslit ng droga palabas ng bansa. Nang sumalpok ang sedan sa sumasayaw na alagad ng batas-trapiko, may tilamsik ng dugo sa nguso ni Kaldong Bagsak.

Ilang araw nang hindi umuuwi si Brownie. Ninakaw kaya? May magkakainteres ba sa askal sa panahon ngayon? Hindi makatulog ang amo ni Brownie. Magkakasakit dahil sa puyat. Katabi niyang matulog ang butong anak ni Brownie.

Nagsalita ang pusa ni Aling Insiang: Alchimedes, mamamatay ka sa araw ng Sabado. Hindi ka magkakaanak. Mananalo ka sa sugal. Makapatay ka ng dayuhan. May nawawala kang sumbrero. Butas ang pantalon mo. May paparating na isnatser. Mahuhulog ang loob mo sa poso negro. Maninigas ka sa lamig. Magkaka-TB ka. Magkaka-dengue ka. Masuwerte ang nunal mo sa baba.

Gumuho ang mga buto ni Lawin. Parang asin. Nakalupasay siya sa sahit. Walang ibang tao. Gusto niyang sumigaw ng saklolo pero hindi niya maigalaw ang bibig niya. Hindi niya maigalaw ang kahit anong bahagi ng katawan niya. Nakadikit siya sa sahit. Parang tae ng aso.

Simula nang mamatay ang anak ni Koronel, lagi na lang siyang nawawalan. Una, ang jacket na pasalubong sa kanya ng kapatid mula sa Taipei. Sunod, ang pocketbook niya tungkol sa pagpapabuti ng sarili na nabili niya sa booksale. Pang-labing-isang gamit ang wallet. Kaya hindi na rin siya nagtaka. Sukong naghihintay na lang na mawala ang iba niya pang kagamitan. Walang hiwaga rito.

Walong araw na at ayaw pa ring humupa ng ulan. Walang magawa si Teban kundi titigan ang ibang tao sa bubungan. Baha na rin ang ikalawang palapag ng inuupahan. Minura niya na ang landlord niya at lahat ng puwede niyang murahin nang hindi nadedemanda. Matuto nga siyang magpasalamat. Ayon sa balitang nasagap niya nu'ng may kuryente pa, mahigit sandaang katao na ang kinitil ng bagyong ito. At nagsimulang magkakandirit si Teban sa bubong, gaya ng pulis-trapikong nadadaan niya papuntang trabaho. Nakita siya ng ibang tao sa bubong at siya'y ginaya.

Hindi nakinig si Daleng, ang kasambahay ni Stella na malaki ang puwet at mahilig magbasa ng inspirational books. Siya ang unang biktima ng tiyanak.

Ikalawa pala, una si Stella. Kulay-berde ang laway ng hayop na sanggol. Inubos ang mga kapitbahay hanggang sa unang tilaok ng tandang na hindi rin pinalagpas na almusal.

Kangina pa nakatuwad si Yna, ipinosas ang sarili sa poste ng kama, inaabangan ang pinto na magluluwal kay Reeves, ang dakilang tigas-titi na babarog sa kanyang pagkababae. Nangangawit na si Yna pero ayaw pa ring sumuko, parating na siya. Basang-basa na siya, bitin na bitin ang bagong ahit niyang butas. May pilit nagbubukas ng pinto. Naku, nakalimutan pa yata ni Reeves ang susi.

Magkaharap si Tong at ang tiyanak. Sabong ng Ita at halimaw. Sino ang mananaig? Nakapaligid ang mga usisero at bangkay. Businang nakatutulig. Nalunok ng guwardiya ang silbato. Kinagat ni Tong ang kaliwang ulo ng tiyanak. Pumalahaw ang tiyanak bago gumanti, nagpupuyos. Nalintikan na.

Bayad, abot ni Miguel ng walong piso. Walang imik ang drayber na parang tambutso kung himithit ng sigarilyo. Maya-maya, may sumakay na bebot na hayop ang kembot. Pati ang drayber, masama ang tingin sa kurba ng bagong-dating na pasahero. Maya-maya, puno na ang dyip. Biglang pumepreno. Flat.

Nagtatakbo si Hestas sa tuwa. Sa wakas, nanalo rin. Sulit ang lahat ng pagkabigo. Huminto ang motorsiklo sa harap niya. Si Joe, panalo p're!—sabay angkas. Inuman sa aplaya, kasama ng buong barkada at mga babaeng nadampot nila sa videokehan. Punong bituin ang mata ni Hestas na bangag sa alak at ligaya. Sinisimot ng dalawang babae ang tamod na bumubulwak mula sa kanyang tarugo.

Bomba! Bomba! sigaw ni Gorio. Nagkatinginan ang mga lumpo. Bago sumibat nang kani-kanyang diskarte. Wala nang tao sa plasa, simot, maliban kay Gorio. Tawa nang tawa si Gorio. Hindi siya makapaniwala. Lumpo na nga, uto-uto pa. Humagalpak habang sumambulat ang katawan niya dahil sa mga nagkalat na C4.

XXX

Kinain na naman ng printer ang manipis na papel. Nilamukos nang walang kalaban-laban. Hinablot ko ang laptop. Akin na nga 'yan. Kunot-noong inayos ang alikabuking printer. Ugong ng mga bentilador. Hindi kayang puksain ang init ng gabi. Pinapapak ng lamok. Maghahatinggabi na. Maaga pa ang gising bukas. Darating si Sonny. Buti na lang, nasa Camiguin pa si Piotr. Magpiyano hanggang magdugo ang tiklado dahil sa maling gupit ng kuko. Takot mabisto. Praning dahil sa sariling aswang. Buti na lang may pakinabang ang prinsipeng ng Basmaon. Bawal magluto ang lalaki. Pagsilbihan ng kababaihan. Hindi ka bubuhayin ng mundo. Huwag kang tumanggap ng limos. Hindi ko ito problema. Masipag magbigay ng memo. Ang sining ng micro-management. Kapag disiplinado na

ang mamamayan, maaari nang bawas-bawasan ang pagpugot at pagputol ng kamay. Gutom na ako pero ayoko pa ring kumain. Nakakahiya. Baka kung ano ang sabihin ng iba. Palaging nag-aaway si Mama at si Papa dahil sa akin. Batang sakit sa ulo. Kung sa akin 'yun, nakatikim na ang lintik na 'yun. Six times six. Walang tigil ang pagtipa sa keyboard. Maganda ang kanyang mga mata, katulad ng kanyang ina. Sa mga sandaling tulad nito, napag-iisip siya. Tama nga ba ang ginawa niya? Mali? Maraming mumo sa hapag-kainan. Nakalimutang linisin ni Sabel. Nananadya yata. Palibhasa, pinapainog ng suweldo ang daigdig. Utang dito, utang doon. Baong-baon na siya hanggang sa susunod na buwan. Kaya ayun, nagdarasal. Patula-tula. Nag-iipon para may pambisyo. Kalimutan na ang lahat ng sinimulang pananagutan. Piliin ang pinakamahabang salita. Salungguhit ang liligtas sa mga hindi magkakaugnay na parirala. Isang dambuhalang talata na boboljak sa lahat ng hindi nananampalataya. Atenista pala si Ishmael. Dito na lang sa Maynila natutong mag-Inggles nang tama. Psychiatrist na may PhD. Duktur ng mga baliw. Ano ang ibig sabihin ni Beng kanina? Na binubuhay siya ng asawa niya? Hindi naman masamang umamin, di ba? Bakit kaya wala si Jefferson sa imbitasyon? Andun naman si Tomas. Anong date today? Sabado. Abril 26. Hinihiwa ang kalamansi para may panglanggas ng betlog na nangamatis. Kamatis at mayonaisse at seaweed, busog na. Walang tigil ang taliba. Nag-aabang ang tuko. Kisame o padyak? Naghihingalo ang sanggol na bagong gising. Kakatakas lang galing sa habulan. Bangungot ng mga anghel. Ang premyo ay wala. Tatlong wala. Kahon para sa buhay. Magpasagasa, bente pesos. Tumalon maski walang sasalo. Katapangan ng bakla sa panahon ng pigs. Cornflakes sa bukung-liwayway. Hindi na umaandar ang kukote 'pag ganitong oras. Maski mga mahusay na tao, pumaplakda rin. Hindi porke baboy, mataas na ang kolesterol. Madayang diabetes. Pingpong tuwing alas-otso. Matulog nang maaga. Ihele ng art film. Balang-araw, mahuhulog ang mga bulalakaw. Ang sumalo, mamamatay. 'Yan ang tadhana mo. Matagal na ring sarado ang pahulaan. Pero nariyan pa rin ang amoy ng kandila. Ayaw mawala maski mag-spray ng pamatay-insekto at pabango. Ayaw magpaalam nang matino. Andito pa rin ako, garalgal ng radyo. Nakaupo sa bangkito. Nagsasalitang pustiso sa ilalim ng hagdan. Ang kuba. Ang hukluban. Ang payaso. Ang sirker. Palabas na tumatagas. Maaabot din ang dulo. Takot masilayan ng silahis. Matutunaw. Babalik sa pagiging abo. Sampalin ang sarili. Magising sa katotohanan. Itigil ang pambobola sa sarili. Deretso impiyerno ang lahat ng sinungaling. Ows. Ayaw maniwala ng basag na salamin. Umaalulong sa bubong. Pagtagni-tagtiin ang mga nawawalang piraso. Mabubuo ang ikaapat na wala. Ang iyong kamay. Ang malambot mong balat. Mga guhit at buhok na naliligaw ng landas. Matatagpuan. Huli na ang lahat. Hulihin. Ikalaboso. Mabulok sa preso. Ito ang bagay sa iyo.

XXX

Kaldong Bagsak! Kaldong Bagsak! Ginugulpi ni Kaldo ang golyat ng looban na ayaw siyang tantanan. Labindalawang taon na rin ang nakalipas. Pinunasan niya ang dugo sa taas ng labi niya at nagpatuloy sa paglalakad. Walang pakialam sa araw-araw na kamatayan. Sayaw kasi nang sayaw e.

Ang mga lumpo naman ang hindi matigil sa pagtawa. Isa-isa silang nagsipagbalikan sa plasa. Kanya-kanyang pulot ng pira-pirasong katawan ni Gorio. Nginunguya, nginangasab, ninanamnam ang linamnam ng mesiyas na naghatid ng babala bago maging huli ang lahat, pasasalamat.

Hinahanap ng ulo ng manok na pinugutan ni Ultimatum ang katawan nito. Manok po, manok po, nakita niyo po ang katawan ko, malusog na dibdib, malagong balahibo, makintab na kuko. Magtatakipsilim na pero wala pa ring makapagturo kung nasaan ang mahal niyang katawan. Baka naman ginawa nang hapunan. Ipinirito. Isinigang. Hayaan mo na, hane. Ituka mo na lang 'yan.

Bumaba ang bebot. Sinundan ni Miguel. Pumasok sa madilim na eskinita. Sunod pa rin. Bumilis ang takbo ng babae. Binilisan din ni Miguel. Liningon siya. Bago lumundag at naging palaka. Naapakan ni Miguel ang palaka. Pisat. Bumukas ang pinto ng isa sa mga bahay. Sumilip siya.

Rumesbak si Tang. Gagong tiyanak 'to, a. Pati si Tong pinagtripan. Pero matibay talaga ang tiyanak at pati si Tang ay pinaslang. Simot ang mga Ita. Dedo ang guwardiya. Walang natirang buhay sa kalsada. Alas-kuwatro na.

Hindi kilala ni Yna ang amoy na 'yun. Hindi niya kilala ang hawak na 'yun. Hindi niya kilala ang dilang 'yun. Hindi niya kilala ang titing 'yun. Hindi niya kilala ang boses na 'yun. Aba ginoong Marya, napupuno ka ng grasya, ang panginoong Diyos ay sumasaiyo, bukod kang pinagpala sa babaeng lahat, at pinagpala rin naman ang anak mong si Hesus, Santa Marya, ina ng Diyos, ipanalangin mo kaming makasalanan, ngayon at kung kami'y mamamatay, Amen. Basang-basa si Yna.

Hindi umuwi si Stella nang gabing 'yun. At nang linggong 'yun. Pinagpasapasahan siya ng Helvetica Boys hanggang sa pagsawaan siya at itinambak sa tambakan malapit sa tindahan. Hindi siya makapagsumbong. Hindi siya makapaghiganti. Wala siyang magawa kundi palakihin ang tiyanak sa loob niya. Uminom siya ng dalawang baso ng gatas bago matulog.

Mahigit isang buwan na at sige pa rin ang ulan. Bakit walang sumasagip? Sila na lang ba ang natitira sa planetang ito? Unti-unting nalalagas ang mga tao sa bubong. Takot pa ring malunod si Teban.

At nawala na rin si koronel. Wala ring naghahanap. Isa na namang buhay na dumating at umalis, nawala at nakalimutan. Marami siyang pangarap nu'ng bata pa siya. Pero gaya ng wallet, gaya niya at ng kanyang mga gamit, wala na rin ang mga ito. Wala ni anino, wala ni abo.

Hirap na hirap na ang masahista ni Lawin. Kakapiranggot na suweldo para sa mga kamay na pagod at pasmado. Ibinuhos niya ang lahat ng sama ng loob sa mga buto ni Lawin. Hindi niya akalaing sensitibo pala ang kliyente. Wala sa hinagap niyang guguhu ang mga buto nito, gaya ng sabi ng mananambal nang hipuan siya nito nu'ng walong gulang pa lang siya at unang beses niyang magkaregla.

Wala pa rin si Aling Insiang. Dinampot ni alchimededes ang pusang nagwawala. Nakalmot tuloy siya. Sinilid niya sa sako ng bigas. At ihinagis sa pinakamalapit na ilog. Malunod ka, kampon ng lagim! Malapit na siya sa bahay nang marinig niya ang matinis na ngiyaw ng pusa ni Aling Insiang.

Kilala mo ba ako? tanong ng buto. Ako ang anak ni Brownie. Ang aso mo. At ipinasok ng amo ni Brownie ang buto sa loob ng kanyang maluwag na panty. Inilabas at ipinasok. Paulit-ulit. Hanggang sa lumitaw uli si Brownie. Brownie! At ang mga lumpo sa kabilang kwento. Pati ang pulis-trapiko. Sina Gorio, Hestas, Miguel. At ang multong nakasabit sa balikat mo.

XXX

Apatnapu't tatlong taon na ang nakalipas simula nang sumakabilang-buhay si Gorio. Sa tuwing makikita niya ang sarili sa salamin, hindi niya makilala ang nakikita niya. Para siyang dagang palaka na mamasa-masa. Noong simula, mga bata ang sinasabitan niya. Gusto niya ang init nila, sariwa. Subalit nakokonsyensiya siya dahil marahil sa bigat niya, nagpapasa ang mga bata. Naalala niya si Beko. Hindi niya kaya. Kaya malalaking tao na lang ang sinasabitan niya. Mga galing sa ehersisyo, sa gym, sa pagpapalaki pa lalo ng katawan. Doon ka niya natiyempuhan. Galing ka lang sa ping-pongan. Basang-basa ang pawis, pangalawang palit mo na ngayong araw. Tumutugtog ang radyo ng cellphone. Kasama mo ang syota ng bayaw mo at ang nanay mo. Tagaktak ang pawis mong nagmamaneho ng Volkswagen Beetle na blue. Akala mo, pagod ka lang. Akala mo, nasobrahan ka lang sa pagpalo ng raketa. Akala mo, hindi ka lang nakapag-unat nang mainam. Hindi mo alam, nakasabit na pala si Gorio sa balikat mo. Bomba! Bomba! huling salitang narinig ni Gorio bago panawan ng buhay. Hindi siya makapaniwala. Hindi siya umalis ng plasa hanggang nakahalata na siyang hindi na babalik sa dati ang katawan niya. Gaya ng mga lumpo: pagtanggap. Biglang huminto ang Beetle. Tumilapon ang dagang palakang mamasa-

masa at sumalpok sa salamin pero hindi mo napansin, ni ng dalawang kasama mo. Patay ang pulis-trapiko. Malalang trapik sa interseksiyon. Dahan-dahang bumalik si Gorio sa balikat mo. Hindi mo naririnig ang palatak ng nanay mo at ng syota ng bayaw mo. Nakatitig ka sa buong pangyayari pero wala kang nakikita. Makalipas ang ilang minuto, aandar ka rin. Makakauwi. Deretso sa malambot na kama. Iidlip. Mananaginip tungkol sa dambuhalang printer na kumakain ng tao. Nilalamukos ang mga pisat na katawan. Ayaw iluwa. May yuyugyog sa paa mo. Akala mo, gising ka na. Makikita mo si Gorio, nu'ng hindi pa siya multo, nu'ng hindi pa siya nag-iibang anyo, nu'ng tao pa siya tulad mo. Galit na galit na lumuluha. Maririnig mo ang kalansing ng mga pamangkin mong kumakain ng tanghalian. Gusto mong lumapit, makikain. Pero hindi ka makagalaw. Parang nakapako ang balikat mo sa kama na ngayon ay matigas pa sa sahig. Hinahagilap ng mata mo kung nasaan ang martilyo. Wala nang kumakalansing na kubyertos sa pinggan. Madilim maski tanghaling tapat. Umaambon.